

מנגד

מה קרה ליונה?

אנג עיון כפולמוס זרמירון המתנהל זה כחודשיים מעל דפי העולם הזה שמתי לב לתור פעה מעניינת ביותר: ריבוי הדימויים המיליטריים ריבויים וכאלה השואלים מעולמה של הפוליטיקה קה הגבוהה כמאמריהם ובתגובותיהם של סופרים ומבקרים בישראל. כך קראתי כי "זך מחרהמח" זיק אחרי דן מירון כמו אינו כולגריה אחרי רוסיה הסטאלינית" (עמוס עוז) וכי מירון, "שלא טיטת לתקוף את סוריה" מנחם פרי ובאחתה שעה. הוא שלח גם מטוס קטן לתקוף את טורקיה" (דן מנחם פרי). אצל מירון עצמו מצאתי כי "הזירה התרבו" תית היא זירת מלחמה" והנכנס לתוכה אל לו להתעטש מריח אבק שריפה" שכן "במלחמה כמו במלחמה", ואילו אצל אבידן קראתי כי מירון "מטוח" וכי מה שהתנהל כחודשיים האחרונים לא היה אלא "מלחמת שלושים השנה" שבה "ני" טא מירון, גלוליוזב, את המערכה". אצל זך עוד לא הצלחתי למצוא דימויים מיליטריים כאלה לה אכל אני ממשיך לחפש.

נשאלת השאלה על מה זה מעיד? האם סופרינו באמת מלחמתיים יותר מעמיתיהם בארצות אחרות? האם הם מתקנאים בגנרלים שלנו המג"ה הליים את מלחמותיהם. על אמת? ואולי הם משלמים את מלוא המחיר על "ריח אבק השריפה" העומד בחלל הארץ שלנו כל השנים הרבות האלה, בלי הפוגה?

וגם זה: האם האופי המיליטריסטי-לוחמתי הזה משתקף גם ביצירתם? והלא רובם נמנים, ככל הדיעות לי, על מחנה השמאל. מה קרה, איפוא, ליונה?

זכות התגובה

נורית גוברין

הכושר והיושר

בתגובה על "לוחיהומנים" שהציג נתן זך לי ספרו של ישראל כהן על יעקב שטיינברג (הערן) לם וזהו. 2596 מיום (1.6.87), רצ"ב מאמרו של ישראל כהן, שפורסם בזמנו בדבר מיום ל' בתשרי תשכ"ד (18.10.1963), הוזר ונדרס ספיפרו של ישראל כהן אספקלריות (1968), עמ' 181-185. (ראה להלן).

בתגובה על אותו קטע ממכתבה של הגב' ליוזה שטיינברג ז"ל, בדבר התנגדות למתן פרס ביאליק ליעקב שטיינברג (ראה גם כן העולם הזה 2596), הינה הרקע לכך קשור בדברים שפירסם שטיינברג כנגד התלמוד, כפי שתוארו בספיפרו של ישראל כהן יעקב שטיינברג האיש ויצירתו (הוצאת דביר, 1972), עמ' 460-462 וכן 467.

פרופסור נורית גוברין

למותר להוסיף שישראל כהן נילחם בעד מתן הפרס ליעקב שטיינברג. בתגובה על אותו קטע ממכתבה של הגב' ליוזה שטיינברג ז"ל, בדבר התנגדות של יעקב שטיינברג להשתתף בחגיגות הזיכרון שהם ערכו לו" — ראה את תיאור יחסו של יעקב שטיינברג למסיבות בכלל בספיפרו הנזכר של ישראל כהן, עמ' 35-37.

כשלוש שנים לאחר פטירתו של יעקב שטיינברג (22.6.1947), בשנת 1951, הוציא ישראל כהן, בלוויית הקדמה, את ספרו של יעקב שטיינברג רשימות אחרונות, בהוצאת אגודת הסופרים ליד דביר.

הדבר הראשון שכתב ישראל כהן על יעקב

על גילויים ומגלים

מייכתבה של פרופ' נורית גוברין מחזיר אותנו כשנות דור לאחר אל הפולמוס סביב "גילוי" או אי-גילוי של יעקב שטיינברג שהתנהל אז בכל עוז. הכותבת אולי לא ידעה זאת, אך על מאמרו של ישראל כהן, "אין מגלים את המגולה", המובא כאן בשלמותו, באה תשובה של שלמה גרודזנסקי, "הערות של מסתמק במועט".

אנו מפרסמים גם אותה פירסום חוזר, לא רק מפני שהשיבה על טענותיו של כהן, אלא משום שהתרכזו במה שנראה בעינינו עיקר: השאלה מהו, בעצם, גילוי בספרות? דומה כי מרבית המשתתפים בפולמוס פוגל-שטיינברג — בסיבובו השני, שנערך בימים אלה, לא ידעו להשיב על שאלה זו תשובה-של-טעם. לא יותר משהשכילו להתמודד עימה מתפלמסי הסיבוב הראשון בניסוחיהם הפשטניים.

שלמה גרודזנסקי הוא שעשה זאת בשבילם — ובשבילנו.

שטיינברג פורסם כשנת 1931 ועל כך סיפר לי מים בספר זיכרונותיו פנים אל פנים (1979), עמ' 15 מקום שם כתב:

"שמנו של שטיינברג נודע לי מתוך קריאה בשירתו הצעירה של ביאליק, אף כי קראתי תי כמה משיריו ומרשימותיו בהפועל הצעיר בגולה; אבל רק לאחר שעליתי ארצה, התלתי שוקד על שיריו ורשימותיו וסיפוריו, והוא כבשני כיבוש-עולם. חביבים היו עלי לשוננו הטהורה, צירופי המרהיבים, דימויו העזים, קיצורו הנפלא, הערפל הדק החופף על דבריו, ועל הכל — שתי לא רק נושך של ביטוי, אלא גם יושר של ביטוי, הערכתו אותו מאוד. בשנת תרצ"א (1931), כאשר ע-שיתי בלבוב בשליחות ההסתדרות ופעלתי בתוך החלוץ והנוער, ערכתני כמה חוברות גורדוניה בעברית. במאמר "הסיפור העב"רית כגורם חינוכי בתנועתנו", היבעתי בפעם הראשונה את דעתי בכתב על יחסי לשי-שטיינברג."

(בהמשך הרברים מצטט ישראל כהן דברים שכתב באותו מאמר על ספר רשימותיו של המי שורר).

בספר זה תאר גם את פרשת ידידותו הממושכת עם יעקב שטיינברג, שהחלה בשנת 1932 בערך ונמשכה כל ימי חייו של שטיינברג. וכן תאר את פרשת התוודות של המונוגרפיה שכי תב עליו, ושעבר עליה במשך למעלה מחמש עשרה שנה. וראה שם, עמ' 24.

שטיינברג, שהוציא נתן זך (בהוצאת "דביר"), כר תב הוא במבואו: "ואף-על-פי-כן, עובדה היא, ששירתו של שטיינברג (בניגוד לרשימותיו) לא זכתה להיות מקובלת על בני דורו שלו ואף לא על בני המשמרת הספרותית, שבאה מיד אחריהם."

בקורת-רוח מרובה יכול אני להביא את עדותם כמעט של כל בני דורו, מביאליק ואילך, כדי להוכיח ש"עובדה" זו איננה עובדה. "הד"ם. מיום הופעתה של שירת שטיינברג ועד "שירים אחרים נים" שהוציא ברש ועד "רשימות אחרונות", שה"ציא כתב הטרטים האלה סמוך למותו — היה שטיינברג נחשב, מוערך ואף נערך על בני דורו ועל רבים-מרובים שלא היו מבני דורו. אילו היה הדבר כך, אילו באמת הייתה שירה גדולה כשל שטיינברג נעלמת מעיני דורו ובלתי נתפסת לו, היה זה מעיד על קוצר-דעת ואולי אף על אטימות רוחנית, אך לשמחתנו, אין הדבר כך.

כרי להפריך טענה זו כל עוד לא היכתה שר"שים וכדי להעמיד סופרים צעירים ואת קהל הי קוראים החדש על האמת כמות שהיא, טריתי

ישראל כהן

והבאתי קצת הקבלות בין מה שכתב נתן זך במ"בואו ובין מה שאמרו קודמיו לפני שלושים או עשרים שנה. וייסלח לי, שהבאתי גם כמה שכתבתי אני כחיי שטיינברג לפני 30 ולפני 25 שנה. למעלה מחמש-עשרה שנה הייתי במחיצתו, הר"קרתיו וכתבתי עליו, ולא יהיה זה מן המידה להשי מיט עדות עצמי מתוך ענותנות שאינה במקומה. והרי הקבלות מעטות מני רבות:

נתן זך כתב בשנת 1963:

חוקה על שטיינברג, שהשקפת עולמו האסת"טית נתבססה על השורה ואת מיטב כוחו הוא מגלה בשיר הלירי הקטן, הכבוש, המעובר יפה והפסימי ביטורו.

אשר ברש ב"1948:

ישם נא לב לשירים הקטנים והזכמים: "גשם בליחה", "ילד על סף שלולית", "חסד קטן", הבי"אים בשכנות מכוננת עליידי המשורר. השירים האלה חושפים את יקר נפש המשורר בעצם טה"רה.

כאן (בשירים "חרוים מבית הצורף") הכל מי"רובו ומזוקק, מכון ומחוקק, כאותם כלים ועזרים ויקרים, המשוכללים עד רק, הנעשים בבית-הצור"רף.

שלום שטרייט ב"1937:

כאן, בארץ-ישראל, באה כל גדולות-תכונות לידי גילוי: התכונה הביבילית: הצמצום, התמצית, הסמל-הרמוני, השיר שלו הגיע בצמצומו ובמלואו כוח-תכנו למרגה של גרעיניות תכ"ית."

פ. לחובר ב"1928:

יתר מכל הוא ירא את חזון-השווא, את הרמייה. כבוחן בזה הוא בוחן כל מטיל קטן, כל חזילה קטנה. הוא הוא אשר קבע בספרו חוק אחד בל"

ימוט לשירה: השורה. התא הראשון הזה של השיר צריך להיות ראשית כל בריא, שלם.

נתן זך ב"1963:

לביטויי ראיית-העולם או ביקורת החיים שלו יצר שטיינברג לשון מיוחדת שלו.

ישראל כהן ב"1937:

המשורר מוליד כל מלה, מולד חדש, הוא ממ"לא אותה חיות חדשה. שטיינברג הוא אחד המע"טים, שאמצעי יצירתו נלקחים מבית-היצור האמי"נתי של הלשון. הוא מנפה בלי הרף את המלים והמביטאים ואינו נכנע כניעה כלשהי לטעם הר"בים ולצורות מקובלות.

נתן זך:

הכל חלק ממשל — חותר לגילוי, אך כבר תעלומה, משל הרי נתן להחליף בחכרו, ובלכר שלא יתמצה ולא יתפרש עד תום, אלא רק יימוג, כביכול.

יעקב פיכמן ב"1937:

בניגוד לכולנו, שהגוף היה יסודו של עולם יצירתנו, היה הוא מעדיף המסקנות על המראות. את העולם ראה כבר אז כמשל.

נתן זך ב"1963:

החלום הרחוק את הרומאנטיקן הצעיר העמדה של הסתייגות נזירית מהולה בפסימיות נוסח קו"הלת מן ה"עדה", שכל אחד מגרגריה "מכניס יד לערימת זבל" על מנת לשלות לעצמו משם בג"ניכה, "פירור אושר", מפנה מקומו למבט עז לעכר "אני", ערום, ששוב לא יתיר לעצמו לשגות ב"ח" לזמות" נרקסיים.

יעקב פיכמן ב"1937:

בשכנו לקרא את השירים האלה כיום, ניכר גם כאן את הקו השטיינברגי העצמי — אותה נעימת קוהלת המחלחלת בדמו כל הימים לא כמוטיב ארעי קל ומתנדף, כי אם גם כפאתוס הולך וגובר, כילל נפשי על דלדול הרוח, על דלדול עצמו.

שלום שטרייט ב"1937:

רוח קוהלת הייתה מקננת בו עוד מבאיבו, שלא בהתאם לפרק חייו הצעיר; עלם סקאפטי היה.

נתן זך ב"1963:

ניתן אולי לומר, כי בדור שתבע ממשרוריו התמודדות עם בעיות, המנסרות בחלל, עם נושאי השעה והמערכה, עם מאורעות חברתיים הרי"עולם, היה שטיינברג ליריקן בלתי מגויס, יוצאי רופן, כבר בכך, שחתר להביע את אמת עולמו המכונס שלו.

ישראל כהן ב"1937:

כל עצמותיה של שירת שטיינברג אומרות הל"נפוש. אין היא רואה את העיקר בתיאור, והס"ממנים האפיים החיצוניים ורים לה. יש ליריקנים, שאינם מותרים על סיפור המעשה, על העלילה. הם זקוקים לאיזה שלד גופני, כדי להצמיד בו את נפשם הלירית. שטיינברג מפשיט מעל שירתו את הנרתיק הגופני ומרחיק אותה במתכוון מעו"לם העצמים הפיזיים. אין הוא רואה בשירה כלי"תשמיש למשהו מחוצה לה. היא תכלית לעצמה.

שלום שטרייט ב"1937:

הוא לא ביבז את חילו לשימוש בפכים קטנים. — שום נחשול-חיים עז ושום מערבולת-מפלגות אינם עלולים לסחפו לפייטן מבסיסיה"חיות שלו, כי כשרטון נעניץ הוא בעולם החזון והשירה, שאין להסיעו הימנו בכל הכוחות. ישרון קשת ב"1948:

להיפך מצבינו של ח.ג. ביאליק, שאמר לגאול את היחיד שבו על-ידי שימצא את המעין שממנו שאב עוז ותנחומים העם, מחוללו, שאיפה מפור"שת היא באוטוסיסן כיעקב שטיינברג למצוא תחילה את המעין התוסם, משיב נפשו של היחיד התועה. — ואף בשורת הגאולה אין בכוחה להפיג את צערו, היחיד. הוא זקוק לפתרון חירתו האישית.

נתן זך ב"1963:

מי ששר בשירתו ביוגרפיה מנותקת מתמ"רוריה האופייניים לרבים, לא היה לו מה להציע לקוראיו, שאונם לא עור היתה מאומנת להעריך כראוי את המשמעת הסגפנית של שירו הלירי. שטיינברג, שנשמע מפעילות ומעסקנות חבר"תית, לא יכול היה להיות דברו של דור שעשה היסטוריה. מן הראוי אולי להוסיף גם את נטייתו של האיש להסתגרות, להסתכלות מגבוה, או לפ"חות, מנגד.

אשר ברש ב"1948:

עדים היינו במקרה שטיינברג לחזיון לא נפרץ בספרותנו. אדם שעמד לו כוח לפרוש מבית-ה"מטבחים של הספרות ולהתדבק כולו, מתוך הח"לטה שברווח-הקודש, כעצם הדבר, ביצירה לשמה.